

De overheid kiest voor goedkoop: karakteristieke duinfauna blijft in beheerplannen Natura 2000 grotendeels buiten beeld

In de open kustduinen van Nederland komen voor het duin karakteristieke soorten voor: onder andere 22 wespen, 13 bijen, 14 spinnen, 7 loopkevers, enkele vlinders, sprinkhanen en 4 vogels. In het kader van Natura 2000 heeft het Ministerie van Economische Zaken een lijst van 19 voor het open duin 'typische soorten' opgesteld die voor de instandhouding van de duinfauna moet worden gemonitord, waarvan er evenwel slechts 4 karakteristiek zijn. De Provincie Zuid-Holland heeft in haar beheerplannen voor het Westduinpark & Wapendal (PZH 2013) en Meijendel & Berkheide (PZH 2014), deze lijst gevolgd. De vier eerstgenoemde faunagroepen blijven ook bij de Provincie buiten beschouwing, hoewel deze in beide duingebieden in totaal met minimaal 40 karakteristieke soorten vertegenwoordigd zijn. Het betreft vaak zeldzame en soms internationaal bedreigde soorten met een prima ecologische indicatorfunctie. Voor de instandhouding van de biodiversiteit van het kustduin zouden deze groepen zeker meegenomen moeten worden in monitoring en beheer. Het zou m.i. aanbeveling verdienen een lijst van voor het duin kenmerkende faunasoorten samen te stellen, die ten behoeve van instandhouding en beheer in alle Nederlandse kustduinen kan worden gebruikt. Door Frank van der Meer

Vraagstelling en opzet van dit artikel

De hoofdvraag in dit artikel luidt als volgt: Voldoet de lijst van negentien typische faunasoorten van de 'open kustduinen', die voortvloeit uit de profieldocumenten van de overheid in het kader van de Habitatrichtlijn en Natura 2000, als leidraad voor de instandhouding van de faunadiversiteit van deze duinen?

De inleidende paragrafen bevatten de hoofdpunten uit de Richtlijn en de uitwerking hiervan voor Nederland door het verantwoordelijke ministerie. De uitwerking door de Provincie Zuid-Holland in de Beheerplannen Bijzondere Natuurwaarden voor het Westduinpark & Wapendal (reeds goedgekeurd) en voor Meijendel & Berkheide (in concept) wordt wat betreft de aanvullende keuze van typische soorten tegen het licht gehouden. Technische termen zijn in een apart kader verduidelijkt.

Vervolgens presenteer ik een aanzet tot een nieuwe lijst van honderd faunasoorten die als kenmerkend voor de open kustduinen kunnen worden beschouwd volgens een criterium dat gebaseerd is op de aantallen bezette atlasblokken in de duinen ten opzichte van de aantallen bezette atlasblokken in de rest van het land, als een middel om de diversiteit in alle kustduinen van Nederland te monitoren.

Habitatrichtlijn en uitwerking daarvan door de Nederlandse overheid

In de inleidende Overwegingen van de Europese Raad van de Habitatrichtlijn wordt het hoofddoel – de instandhouding en het behoud van de aanwezige biodiversiteit zowel voor flora én fauna in de lidstaten – expliciet een zaak van algemeen belang genoemd (92/43/EEG a). In artikel 2 noemt De Raad de Richtlijn daartoe – weer expliciet – een *bijdrage* (92/43/EEG b).

De Richtlijn specificeert vervolgens een aantal habitattypen en 'communautaire' soorten. Dit zijn habitattypen en soorten waarvoor de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid dragen.

De communautaire soorten die strikt moeten worden beschermd worden gespecificeerd in bijlage 4 van de Richtlijn. Hieronder vallen welbekende soorten als Zandhagedis *Lacerta agilis* en Boomkikker *Hyla arborea*. Ze worden aangeduid met *habitatrichtlijnsoorten*.

Nederland dient dus te zorgen voor de instandhouding van flora en fauna in de habitattypen waarvoor ons land een bijzondere verantwoordelijkheid draagt. Hiertoe is het plan *Natura 2000* opgesteld en in het kader daarvan worden speciale *Natura 2000* gebieden aangewezen. Dit proces is in volle gang.

Het spreekt vanzelf dat de kustduinen, juist in ons land immers bijzonder goed en relatief weinig geschonden vertegenwoordigd, een groot deel van deze *N2000*-gebieden zullen herbergen.

Nu is het niet voldoende om beleid en beheer uitsluitend af te stemmen op de habitatrichtlijnsoorten: in elk afzonderlijk duingebied komen daar hooguit enkele van voor, en men heeft toch een handvat nodig om het behoud van de plaatselijk voorkomende soorten – daarmee deels ook de diversiteit van de fauna – te meten. Voor alle habitat(sub)typen zijn nu door het verantwoordelijke Ministerie van Economische Zaken (hierna EZ), waaronder het natuurbeleid en -beheer van de overheid ressorteert, profieldocumenten opgesteld, waarin onder andere de voorkomende vegetatietypen en de *typische flora- en faunasoorten* in deze habitattypen zijn benoemd, waarbij de aanwijzingen vanuit 'Europa' gevolgd zijn. De instandhouding van de biodiversiteit hiervan kan nu worden bevorderd door deze typische soorten te volgen – te monitoren – en door eventueel noodzakelijke beheermaatregelen te treffen. Hiermee wordt dan voldaan aan het hoofddoel van de Habitatrichtlijn.

Technische termen

Typische soort: een soort die exclusief, karakteristiek, of constant aanwezig geacht voor het habitatype, waarbij voor de laatste categorie in het bijzonder geldt dat hij indicatief moet zijn voor een goede abiotische toestand en/of biotische structuur. Zo vinden we als typische soorten voor het habitatype 'grijze duinen' (vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie, typecode H2130) onder meer Duinparelmoervlinder *Argynnis niobe*, Blauwvleugelsprinkhaan *Oedipoda caerulescens* en Tapuit *Oenanthe oenanthe* (EZ, 2008).

Exclusief en karakteristiek betekenen dat de ecologische vereisten voor het aanwezig zijn van de soort, alléén, respectievelijk vooral voorkomen in het betreffende habitatype.

Constant betekent dat de soort in elk gebied met het betreffende habitatype aanwezig is, maar niet daartoe is beperkt.

De *abiotische toestand* geeft informatie over bijvoorbeeld bodemeigenschappen en minimumoppervlak.

De *biotische structuur* betreft "...onder andere de horizontale en verticale vegetatiestructuur – al of niet tijdelijk van aard – en trofische niveaus." (EZ, 2014).

Trofische niveaus beschrijven de positie van een organisme in het voedselweb of de voedselketen (definitie Wikipedia). Zo onderscheiden we primaire producenten (planten); één niveau hoger vinden we herbivoren (bijvoorbeeld een cicade); daarboven vinden we de carnivoren (bijvoorbeeld de larve van een graafwesp die cicaden in haar broedcellen heeft verzameld); en dan vinden we vaak nog parasieten of parasitoïden (bijvoorbeeld wespen en vliegen die eieren leggen in de broedcellen van de graafwesp, waarbij de larve de voedselvoorraad, bestemd voor de larve van de gastheer, of die larve zelf consumeert).

Habitattypen en typische soorten van de kustduinen

De onderscheiden habitat(sub)typen van de kustduinen zijn als volgt:

Tabel 1. Habitattypen van de kustduinen.

H2110	Embryonale wandelende duinen
H2120	Wandelende duinen op de strandwal met helm ('witte duinen')
H2130	Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ('grijze duinen') met de subtypen A-kalkrijk, B-kalkarm en C-heischraal
H2140	Vastgelegde ontkalkte duinen met kraaiheide
H2150	Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen
H2160	Duinen met duindoorn (praktisch: duinstruwelen met dominantie van duindoorn)
H2170	Duinen met kruipwilg (praktisch: duinstruwelen met dominantie van kruipwilg in valleien)
H2180	Beboste duinen (praktisch: duinbossen) van het Atlantische, continentale en boreale gebied met de subtypen A-droog, B-vochtig en C-binnenduinen
H2190	Vochtige duinvalleien met de subtypen A-open water, B-kalkrijk, C-ontkalkt en D-hogere moerasplanten.

Tabel 2. Typische soorten van het open duin (EZ 2008).

Nederlandse naam	Soortgroep	Habitat(sub)type	Code
Konijn	Zoogdieren	H2130ABC	C
Rugstreepad	Amfibieën	H2190A(B)	C
Dodaars	Vogels	H2190D	C
Eider	Vogels	H2120	K
Nachtegaal	Vogels	H2160	C
Paapje	Vogels	H2190BC	C
Sprinkhaanzanger	Vogels	H2190BCD	C
Tapuit	Vogels	H2130AB	C
Velduil	Vogels	H2130	C
Wulp	Vogels	H2190C	C
Blauwvleugelsprinkhaan	Sprinkhanen en krekels	H2130AB	C
Duinsabelsprinkhaan	Sprinkhanen en krekels	H2120-2130AB	K
Knopsrietje	Sprinkhanen en krekels	H2130ABC	C
Bruin blauwtje	Vlinders	H2130A	C
Duinparelmoervlinder	Vlinders	H2130ABC	K
Grote parelmoervlinder	Vlinders	H2130BC	C
Heivlinder	Vlinders	H2130ABC	C
Kleine parelmoervlinder	Vlinders	H2130AB	K
Kommavlinder	Vlinders	H2130ABC	C

Code: K=kenmerkend; C=constant (zie de paragraaf 'Typische soorten').

In dit artikel laat ik de embryonale wandelende duinen, de beboste duinen en het subtype 'open water' van de vochtige duinvalleien buiten beschouwing. De beboste duinen laten voor de hieronder onderzochte faunagroepen nauwelijks of geen voor de duinbossen *kenmerkende* soorten zien (deze term wordt nog verklaard); de fauna vertoont namelijk veel overeenkomst met die van de hogere zandgronden in het binnenland. Open water blijft buiten beschouwing omdat hieronder alleen de terrestrische fauna wordt beoordeeld; terrestrisch in die zin dat een soort minimaal een deel van zijn levenscyclus buiten het water doorbrengt. Waar in het vervolg de resterende habitattypen in hun geheel worden aangeduid gebruik ik de term 'open duin' (dus inclusief struwelen).

Zie nu tabel 2 voor de door EZ in de profieldocumenten benoemde typische soorten van het open duin.

Habitattypen, typische soorten en monitoring fauna in het Westduinpark & Wapendal

Voor een Natura 2000-gebied is de opstelling van een Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden (hierna BBN) verplicht. De Provincie Zuid-Holland (hierna PZH) heeft de keuze van de typische soorten conform de richtlijnen van EZ in het BBN voor het Natura 2000-gebied Westduinpark & Wapendal (PZH, 2013a) als volgt uitgewerkt.

De typische soorten van EZ zijn niet één op één overgenomen, immers, deze zijn op landelijk niveau vastgesteld. Sommige soorten komen er bijvoorbeeld niet voor. Onder andere op basis van inzichten van experts die goed op de hoogte zijn van de plaatselijke situatie (op hun expertise-gebied), is in het beheerplan een aangepaste lijst vastgesteld. Een aantal soorten is overgenomen uit de profieldocumenten, een klein aantal is toegevoegd met een aspect van het habitat waarvoor zij indicatief zijn (tabel 3).

In de monitoring van deze soorten wordt in de periode 2012-2017 voorzien door in 2013 en 2016 een gebiedsdekkende territoriumkartering van de vogels uit te voeren; jaarlijks de Konijnen te tellen; en de overige soorten in 2013 en 2016 via deelgebieden te inventariseren (PZH, 2013c).

Evaluatie van de keuze voor de typische soorten door EZ (landelijk) en PZH (Westduinpark & Wapendal); aanzet tot een lijst met kenmerkende duinfauna

Het is goed om op dit moment terug te gaan naar wat de Europese Raad van ons vraagt. Dat is de instandhouding van de biodiversiteit van flora én fauna van de habitattypen waarvoor de lidstaten verantwoordelijkheid dragen. De Raad acht dit van een algemeen belang, zelfs zonder te spreken over een intrinsieke

Tabel 3. Typische soorten van het open duin: BBN Westduinpark & Wapendal (PZH, 2013b).

Nederlandse naam	Soortgroep	Habitat(sub)type	Code
Konijn	Zoogdieren	H2130ABC	C
Zandhagedis	Reptielen	(H2120-2130)	S
Braamsluiper	Vogels	(H2160)	R
Goudvink	Vogels	(H2160)	R
Grasmus	Vogels	(H2160)	R
Graspieper	Vogels	(H2130)	R
Kneu	Vogels	(H2160)	R
Kievit	Vogels	(H2130)	RO
Nachtegaal	Vogels	H2160	C
Roodborsttapuit	Vogels	(H2130-2160)	R
Tapuit	Vogels	H2130AB	C
Blauwvleugelsprinkhaan	Sprinkhanen en krekels	H2130AB	C
Duinsabelsprinkhaan	Sprinkhanen en krekels	H2120-2130AB	K
Knopsrietje	Sprinkhanen en krekels	H2130ABC	C
Bruin blauwtje	Vlinders	H2130A	C
Heivlinder	Vlinders	H2130ABC	C
Kleine parelmoervlinder	Vlinders	H2130AB	K

Code: K= karakteristiek; C= constant (zie de paragraaf 'Typische soorten'); O= toegevoegd als indicatief voor open duin; R= toegevoegd als indicatief voor rust in het terrein; S= toegevoegd als indicatief voor een goede structuur.

waarde van flora en fauna en noemt haar Richtlijn uitdrukkelijk *slechts* (mijn toevoeging) een *bijdrage*.

Als aan deze vraag in de Natura 2000 gebieden al niet wordt voldaan, waar dan wél?

Ik keer nu terug naar de hoofdvraag in dit artikel: kan de lijst met negentien typische soorten van EZ (tabel 2) als leidraad dienen om de faunadiversiteit van het open duin in stand te houden?

Allereerst is in het BBN Westduinpark & Wapendal het aanvullen van de soortenlijst met soorten, die indicatief zijn voor rust, een goede stap van PZH. Dat de Velduil, een typische soort van EZ voor het open duin, in de Westduinen – ingeklemd tussen Kijkduin, Scheveningen en Den Haag *sensu stricto* – als broedvogel zal verschijnen is ongetwijfeld een utopie, maar rust in het terrein is voor deze uil en voor andere wat meer waarschijnlijke soorten als Wulp en Tapuit een noodzakelijke voorwaarde.

Wat echter onmiddellijk opvalt, is dat het aandeel van de werkelijk voor het duin karakteristieke soorten (K) in de tabellen 2 en 3 erg laag is. Voorts lijkt het aantal vertegenwoordigde soortgroepen bepaald gering.

Zijn er in andere faunagroepen dan geen karakteristieke soorten te vinden?

Om die vraag te beantwoorden heb ik gebruik gemaakt van de diverse atlassen, die in recente en soms minder

recente jaren zijn uitgebracht, met name in de zeer gedetailleerde serie standaardwerken 'Nederlandse Fauna' (die met het uitkomen van deel 11 gewijzigd is in de naam 'Natuur van Nederland').

In die atlassen wordt de aanwezigheid van soorten in atlasblokken weergegeven: een schat aan informatie. Een redelijke keuze is nu om een soort te kwalificeren als *kenmerkend voor het duin*, als deze *in de meest recente in de betreffende atlas beschouwde periode, in evenveel of meer atlasblokken, waarin het landschapstype 'kustduin' ligt, voorkomt dan in alle andere atlasblokken in het gehele land waarin de soort in die periode is vastgesteld*. Dit kan dan een **kenmerkende soort** worden genoemd. Kenmerkend valt dan samen met de kwalificaties exclusief en karakteristiek zoals gehanteerd bij de typische soorten.

De fauna waarvan inmiddels atlassen zijn verschenen omvat uiteraard die groepen die goed te inventariseren zijn. Niet serieus bedoeld: een atlas van bijvoorbeeld nematoden is er niet.

Tabel 4 specificeert de onderzochte faunagroepen met de totale aantallen soorten, waarvoor in die atlassen en in enkele kleinere publicaties, zoals bijvoorbeeld in de series Wetenschappelijke Mededelingen van de KNNV en Nederlandse Faunistische mededelingen verspreidingskaarten zijn opgenomen.

Vervolgens zijn nog enkele deels grotere groepen toegevoegd waarvan bekend is dat ze in de ecologie van het duin een grote rol spelen. Dit betreft de

Tabel 4. Aantallen soorten per faunagroep: totaal in Nederland voorkomend, gevolgd door het aantal typische (EZ: N2000; PZH: EZ + BBN) en kenmerkende soorten voor de open kustduinen.

Faunagroep	Nederland	Typisch (N2000)	Typisch Westduinen & Wapendal	Typisch Meijndel & Berkheide	Kenmerkend
Vogels	212	8	9	21	4
Amfibieën	16	1	-	1	-
Reptielen	7	-	1	1	-
Zoogdieren	67	1	1	3	-
Landslakken	100	-	-	-	5
Bijen	302	-	-	-	13
Wespen (angeldragend)	369	-	-	-	22
Mieren	59	-	-	-	3
Sprinkhanen en krekels	40	3	3	3	1
Loopkevers	347	-	-	-	7
Dagvlinders	66	6	3	6	3
Libellen	70	-	-	3	-
Zweefvliegen	311	-	-	-	-
Wolzwevers	18	-	-	-	4
Sluipvliegen	320	-	-	-	p.m.
Wantsen	613	-	-	-	6+
Spinnen (excl. <i>Linyphiidae</i>)	388	-	-	-	14
	3.305	19	17	38	82+

Voor de sluipvliegen, wantsen en spinnen moeten nog experts in deze groepen worden geraadpleegd. Voor de loopkevers is dat deels al gebeurd.

Tabel 5. Geraadpleegde bronnen voor het vaststellen van de kenmerkende soorten per soortgroep.

Soortgroep	Bron
Vogels	Hustings e.a., 2002
Amfibieën	Creemers e.a., 2009
Reptielen	Creemers e.a., 2009
Zoogdieren	Broekhuijsen e.a., 1992
Landslakken	Gittenberger e.a., 1984
Libellen	Dijkstra e.a., 2002
Bijen	Peeters e.a., 2012
Wespen	Peeters e.a., 2004
Mieren	Peeters e.a., 2004
Sprinkhanen en krekels	Kleukers e.a., 1997
Loopkevers	Turin, 2000
Dagvlinders	Bos e.a., 2006
Zweefvliegen	Reemer e.a., 2009
Roofvliegen	Van Veen, 1996
Wolzwevers	Van der Goot & van Veen, 1996
Sluipvliegen	www.nederlandsesoorten.nl (voor het totale aantal soorten)
Wantsen	www.nederlandsesoorten.nl (voor het totale aantal soorten)
Spinnen	www.nederlandsesoorten.nl (voor het totale aantal soorten) http://www.tuite.nl/iwg/Araneae/SpiBenelux/-Roberts, 1998

wolzwevers (vliegen), de sluipvliegen, de wantsen en de spinnen. Hier zijn bij mijn weten geen uitgaven met verspreidingskaarten voor alle soorten van de groep verschenen. Van de sluipvliegen is wel bekend dat een groot deel, circa 4% van de Nederlandse soorten, kenmerkend is voor de kustduinen, waarvan dan nog het leeuwendeel exclusief tot de duinen is beperkt (Zeegers, 2001). Ze zijn p.m. meegenomen.

Ook de wantsen kon ik niet afzonderlijk beoordelen. Aukema (2001) noemt zes grotendeels tot de kustduinen beperkte terrestrische soorten.

Niet opgenomen zijn de talrijke kleinere, vaak moeilijk inventariseerbare groepen met minuscule vertegenwoordigers, waar vaak wel verspreidingsgegevens van bekend zijn.

In de soortenrijke familie van de zweefvliegen kon ik slechts één volgens het bovengenoemde criterium kenmerkende soort vinden: de Duinbollenzweefvlieg *Eumerus sabulorum*. Omdat mij niet geheel duidelijk is voor welk kustduinhabitatype deze soort kenmerkend is, heb ik hem niet opgenomen. Uiteindelijk heb ik voor 2.372 in aanmerking komende soorten (zie het totaal in tabel 4 maar dan exclusief de sluipvliegen en de wantsen) afzonderlijk bepaald of ze volgens het hierboven genoemde criterium kenmerkend voor het kustduin zijn.

In de tabel zijn drie kolommen met de typische soorten volgens EZ respectievelijk volgens de provincie voor de twee duingebieden tussengevoegd.

Tabel 5 geeft de geraadpleegde bronnen.

De meeste door de overheid genoemde exclusieve en karakteristieke soorten voor de open kustduinen worden ook op basis van mijn definitie als kenmerkend gekwalificeerd. De meeste door de Provincie toegevoegde soorten niet (die behoren tot de 'lagere' categorie constante soorten).

Afgezien daarvan zijn de verschillen opvallend groot. Niet alleen de aantallen te monitoren soorten wijken sterk van elkaar af. Volgens tabel 4 behoort ca. 40% van de te monitoren soorten tot de bijen en angeldragende wespen. Ook blijken bij deze groepen hógere percentages van de soorten kenmerkend voor de duinen te zijn dan bij de andere faunagroepen.

Toch zien we dat deze fauna in de Leeswijzer Natura 2000 profielen (EZ, 2014), in het beheerplan voor de Westduinen en tenslotte in het concept-beheerplan voor Meijndel & Berkheide niet genoemd wordt. Voor de bijen – waarvoor reeds in 1999 een voorlopige atlas voorhanden was – is een Rode Lijst in de Staatscourant gepubliceerd. Zowel in Meijndel als in de Westduinen komt een aantal van deze rode-lijst-soorten voor, enkele ervan zijn zelfs internationaal (in NW Europa) bedreigd. Ook herbergen zowel de Westduinen als Meijndel een

groot aantal zeldzame en voor de duinen zéér karakteristieke graafwespen en spinnendoders. Vele soorten zijn in de zin van EZ uitstekende indicatoren voor een goede abiotische toestand en/of biotische structuur, en zijn ingebed in meerdere trofische niveaus. Verder is over de ecologische betekenis en verspreiding van spinnen in de kustduinen uitgebreid gepubliceerd.

De kenmerkende fauna die thans niet in het Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden Westduinpark & Wapendal is opgenomen (en ook niet in het concept-beheerplan voor Meijndel & Berkheide), en waartoe desondanks een reeks zeldzame en bedreigde soorten behoren, kunnen nu door gebrek aan monitoring of door – onbedoeld – voor deze soorten fatale beheermaatregelen ongemerkt door onze vingers glijpen, zonder dat er een Beheerplan is dat de vinger aan de pols houdt.

En daarmee worden m.i. de Overwegingen en Artikel 2 van de Habitatrictlijn vrij ernstig veronachtzaamd.

Conclusie

Er had ook een andere, meer verantwoorde benadering kunnen worden gekozen. Zie bijvoorbeeld een voorlopig (?) 'profiel document' *2130 Festligende Küstendünen mit krautiger Vegetation (Graudünen) van het Landesamt für Umwelt, Naturschutz und Geologie van de deelstaat Mecklenburg-Vorpommern, waar ook belangrijke kustduingebieden liggen.

Voor de daar genoemde "lebensraumtypische Tierarten" worden de faunagroepen reptielen, weekdieren, spinnen, wantsen, bijen en wespen, kevers en vlinders opgesomd; de bijen en wespen bevatten de meeste soorten. Merk op dat de vogels ontbreken.

En als "zur Bewertung empfohlene Gruppen" worden de sprinkhanen, bijen en wespen alsmede de kevers genoemd. Wel wordt voor de fauna uiteraard de kanttekening gemaakt "bei ausreichende Datenlage" maar ook "Abwertung je nach Ausprägung der Fauna".

De reden voor de keuze door EZ van haar typische soorten, die slechts een heel kleine deelverzameling van de totale kenmerkende fauna vormen, is te vinden in de Leeswijzer Natura 2000 profielen 2014, pagina 56: "Gezien de randvoorwaarde van het (relatief) goedkoop kunnen meten, zijn typische soorten in principe alleen geselecteerd uit soortgroepen die al min of meer regulier worden gemeten door terrein- en of waterbeheerders." Nu worden vogels en vlinders toch al – meest door enthousiaste vrijwilligers – geteld. De typische soorten van EZ zijn daarmee vooral *goedkope* soorten.

De hoofdvraag: voldoet de lijst van negentien typische faunasoorten van de 'open kustduinen', die voortvloeit uit de profiel documenten van de overheid in het kader

van de Habitatrichtlijn en Natura 2000, als leidraad voor de instandhouding van de faunadiversiteit van deze duinen?, moet gezien al het bovenstaande met “nee” beantwoord worden.

Als we de typische soorten in het Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden Westduinpark & Wapendal en in het concept-beheerplan Meijndel & Berkheide in het licht van de in tabel 4 gepresenteerde lijst van kenmerkende kustduinfauna beoordelen, geldt hier ook: niet representatief.

De Leeswijzer van EZ bood namelijk de mogelijkheid om ook uit andere soortgroepen aanvullende soorten te kiezen. En in de beheerplannen staat nergens dat die mogelijkheid voldoende onderzocht is.

Aanbevelingen

Men kan nu een juiste keuze uit de kenmerkende fauna van tabel 4 maken, bijvoorbeeld door lastig te determineren soortenparen te elimineren en de nadruk te leggen op redelijk herkenbare soorten, waar bovendien gericht naar gezocht kan worden. In helm zijn vaak al zeer kenmerkende soorten te vinden.

Mijns inziens behoeft monitoring van deze groepen dan niet zeer moeilijk te zijn, noch zeer kostenverhogend. De genoemde groepen zijn niet obscuur en ik verwacht dat inventarisatoren wel gevonden kunnen worden. Het periodiek werken met pot- en watervallen (en zeven voor bijvoorbeeld de landslakken), vooral gericht op bepaalde habitatelementen, behoeft ook niet zeer arbeidsintensief te zijn.

Biodiversiteit is veel betrouwbaarder te monitoren indien er méér faunagroepen en -soorten worden opgenomen (en dan in ieder geval de kenmerkende soorten).

Er kan dan nog een aantal ‘constante’ (code C) vogels, vlinders en sprinkhanen aan de kenmerkende soorten in tabel 4 worden toegevoegd. Uiteindelijk kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een lijst van honderd faunasoorten, die werkelijk representatief is voor het duin en voor alle kustduinen kan worden gebruikt. Men zou dan ook een met foto’s geïllustreerd aantrekkelijk boekje kunnen maken voor duineigenaars en -beheerders, waarin deze soorten worden besproken. Deze instanties kunnen dan de lijst van fauna in dit document corrigeren voor de niet in hun terreinen voorkomende/niet te verwachten soorten en voor de reeds gemonitorde typische soorten. Deze resterende fauna kan dan worden gemonitord en eventuele beheersmaatregelen kunnen zoveel als mogelijk op hen worden afgestemd (als ook de locaties van de gevonden soorten worden aangegeven).

Wel is het zo dat voor deze wijze van monitoren van de faunadiversiteit de meest eenvoudige methode, die van ‘species richness’, oftewel het tellen van de aanwezige soorten – eventueel voor deelgebieden – het hoogst haalbare is. Dat wil niet zeggen dat deze maat niet héél veel zegt over hoe het gesteld is met de ecologische staat van het habitatype.

Bovendien is het niet een kwestie van óf-óf: men dient natuurlijk ook door te gaan met het tellen van typische vogels, vlinders etc., zodat ook de ontwikkeling in aantallen kan worden gevolgd.

Ten slotte

Dit alles laat uiteraard de enorme en vruchtbare inspanningen door de vele vrijwilligers, die jaar in jaar uit werken aan de monitoring van met name vogels en vlinders, geheel onverlet.

Ik ben me er goed van bewust dat de waarde van deze dikwijls langjarige projecten, zoals in Meijndel, onschatbaar is.

Als voorbeeld daarvan noem ik hier alleen dat de resultaten waardevolle inzichten geven in veranderingen in deze fauna in de kustduinen ten opzichte van andere landschapstypen.

Zij mogen dan niet volgens het *hier* gebruikte criterium ‘kenmerkend voor het duin’ zijn: voor vele, vaak in aantallen afnemende, vogel- en vlindersoorten vormen de duinen een belangrijk leefgebied. Dat geldt evenzeer voor bijvoorbeeld de Blauwvleugelsprinkhaan. De betreffende werkgroepen zijn uiteraard veel meer bevoegd om daarover uitspraken te doen en de in beheerplannen opgenomen soorten te commentariëren. Het is – mijns inziens vanzelfsprekend – wat betreft de keuze van faunagroepen en -soorten dan ook niet een kwestie van of-of, maar van en-en. Ik dring slechts aan op de noodzakelijke uitbreiding van de Swarovski’s en Leica’s met vangnetten, Moericke pan traps, potvallen en zeven!

Als afsluiting vindt u hierna een foto van een in de grijze duinen van Meijndel voor faunistische doeleinden verzamelde Goudwesp *Chrysis bicolor*. Dit om te laten zien hoe fraai in vele gevallen de ‘overige fauna’ kan zijn. Het oog wil tenslotte ook wat!

Frank van der Meer
Coevordenstraat 218
2541 SP Den Haag
E-mail: halictus@online.nl

Goudwesp Chrysis bicolor (Hymenoptera, Chrysididae).
Foto en rechten: Jadranka Njegovan, JNJ-Studio.

Literatuur

- 92/43/EEG a (1992). Richtlijn 92/43/EEG van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, p. L 206/7.
- 92/43/EEG b (1992). Richtlijn 92/43/EEG van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, p. L 206/9.
- Aukema B (2001). Wantsen in de duinen. Themanummer insecten in de duinen. Duin 24:4 p.7, Stichting Duinbehoud.
- Bos F, M Bosveld, D Groenendijk, C van Swaay & I Wynhoff (2006). De dagvlinders van Nederland: verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). Nederlandse Fauna 7. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Broekhuizen S, B Hoekstra, V van Laar, C Smeenk & JBM Thissen (1992). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV, Utrecht.
- Creemers, RCM & JJCW van Delft (redactie) (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Dijkstra K-DB, VJ Kalkman, R Ketelaar & MJT van der Weide (2002). De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- EZ (2008). Profieldocument habitatype H2130. Versie 1, september 2008.
- EZ (2014). Leeswijzer Natura 2000 Profielen. Geheel herziene versie 2014.
- Gittenberger E, W Backhuys & Th.EJ Ripken (1984). De landslakken van Nederland. KNNV, Hoogwoud.
- Hustings F, JW Vergeer & P Eekelder (2002). Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, SOVON, Beek-Ubbergen.
- Kleukers RMCJ, EJ van Nieukerken, B Odé, LPM Willemse & WKRE van Wingerden (1997). De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). Nederlandse Fauna 1. Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- Peeters TMJ, C van Achterberg, WRB Heitmans, WF Klein, V Lefeber, AJ van Loon, AA Mabelis, H Nieuwenhuijsen, M Reemer, J de Rond, J Smit & HHW Velthuis (2004). De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera Aculeata). Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Peeters TMJ, H Nieuwenhuijsen, J Smit, F van der Meer, IP Raemakers, WRB Heitmans, C van Achterberg, M Kwak, AJ Loonstra, J de Rond, M Roos & M Reemer (2012). De Nederlandse bijen (Hymenoptera : Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11. Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- PZH (2013a). Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden Westduinpark & Wapendal.
- PZH (2013b). Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden Westduinpark & Wapendal, pp. 43-44.
- PZH (2013c). Beheerplan Bijzondere Natuurwaarden Westduinpark & Wapendal, p. 155.
- PZH (2014). Beheerplan bijzondere natuurwaarden Meijendel en Berkheide (concept)
- Reemer M, W Renema, W van Steenis, Th Zeegers, A Barendregt, JT Smit, MP van Veen, J van Steenis & LJJM van der Ley (2009). De Nederlandse zweefvliegen (Diptera: Syrphidae). Nederlandse Fauna 8, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij, European Invertebrate Survey - Nederland.
- Roberts MJ (1998). Tirion Spinnengids. Bewerkt voor Nederland door AP Noordam. Baarn.
- Turin H (2000). De Nederlandse loopkevers, verspreiding en oecologie (Coleoptera: Carabidae). Nederlandse Fauna 3. Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- Van der Goot VS & MP van Veen (1996). De spillebeenvliegen, wortelvliegen en wolzwevers van Noordwest-Europa. Tweede druk. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.
- Van Veen MP (1996). De roofvliegen van Nederland. Wet. Med.KNNV nr. 216, Utrecht, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Zeegers Th (2001). Het belang van de duinen voor de Nederlandse insectenfauna. Themanummer insecten in de duinen. Duin 24:4 p.32-35, Stichting Duinbehoud.